

Kako je konferencija u Jalti oblikovala poslijeratni svijet

Pavešković, Antonio

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:548690>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-02**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za povijest
Preddiplomski dvopredmetni studij povijesti

Antonio Pavešković

**Kako je konferencija u Jalti oblikovala
poslijeratni svijet**

Završni rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru
Odjel za povijest
Preddiplomski dvopredmetni studij povijesti

Kako je konferencija u Jalti oblikovala poslijeratni svijet

Završni rad

Student/ica:

Antonio Pavešković

Mentor/ica:

Doc. dr. sc. Branko Kasalo

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Antonio Pavešković**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Kako je konferencija u Jalti oblikovala poslijeratni svijet** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 14. rujna 2023.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. TEHERANSKA KONFERENCIJA.....	4
2.1. Konferencija na Malti.....	6
3. VELIKA TROJKA ZA STOLOM	8
3.1. Ujedinjeni Narodi.....	10
3.2. Rat na Pacifiku	11
3.3. Njemačka.....	12
3.3.1. Ratne reparacije.....	13
3.4. Francuska	15
3.5. Poljska	16
3.6. Jugoslavija.....	18
4. KONAČNI DOGOVORI VELIKE TROJKE	19
4.1. Ujedinjeni Narodi.....	19
4.2. Rat na Pacifiku	19
4.3. Njemačka.....	20
4.4. Francuska	20
4.5. Poljska	20
4.6. Jugoslavija.....	21
4.7. Deklaracija o oslobođenoj Europi	21

5. EPILOG	23
5.1. Poljska	23
5.2. Sovjetski Savez	23
5.3. Sjedinjene Američke Države.....	24
5.4. Daleki Istok	24
6. ZAKLJUČAK.....	25
7. SAŽETAK.....	29
8. SUMMARY.....	30
9. POPIS LITERATURE.....	31

1. Uvod

Više od šest mjeseci nakon uspješne Operacije Overlord na području Zapadne Europe, cijeli svijet je uočio skori kraj rata koji je zaustavio napredak sveukupnog čovječanstva. Ratu koji je promijenio tok razvoja cijele civilizacije, ali i ratu koji je oblikovao današnji svijet u kojem živimo. Nakon pet godina ratovanja, postojala je šansa da se problem nacističke Njemačke i imperijalističkog Japana okonča do kraja 1945. godine. Vođeni snažnim ambicijama ka poslijeratnom miru, vladari savezničkih država sastali su se u Jalti na poluotoku Krimu 4. veljače 1945. Konferencija u Jalti, Jaltska konferencija ili Krimska konferencija je naziv za osmodnevni susret „Velike Trojke” sa svojim delegatima na poluotoku Krimu. (u daljnjem tekstu Jalta).

Na poticaj američkog predsjednika Franklina D. Roosevelta, po prvi puta nakon Teheranske konferencije 1943. sastali su se najviši predstavnici SAD-a, Velike Britanije i Sovjetskog Saveza. SAD je zastupao Franklin D. Roosevelt, Veliku Britaniju premijer Churchill, a Sovjetski Savez Josif Visarionovič Staljin.

Operacija Overlord u lipnju 1944. uspjela je razmrsiti gordijski čvor koji se zapetljao na prostoru kontinentalne Europe. Atlantski zid uspješno je premošten te je pokrenuta akcija za oslobođenje Francuske u ljeto 1944. godine. Time je uspostavljena zapadna fronta protiv Njemačke, uz već postojeću istočnu frontu na kojoj je ratne napore predvodio SSSR. Dvadesetpetog kolovoza 1944., saveznici su uspješno oslobodili Pariz, a u rujnu su uspjeli ugasiti Višijevski režim na prostoru Francuske. Dalje su krenuli prema Berlinu, a tijekom zime su se borili s Nijemcima na prostoru Ardena. Cilj na Zapadnoj fronti bio je prijelaz rijeke Rajne, koji će se dogoditi nedugo nakon događaja u Jalti. U jeku Jaltske konferencije, na zapadnoj fronti sve akcije imale su konačni zajednički cilj: prijeći Rajnu.

Prekretnica na Istočnoj Fronti dogodila se puno prije Operacije Overlord. Nakon Staljingrada, Sile Osovine pokušale su uspostaviti novu ofenzivu koja je iznjedrila poznatu bitku kod Kurska u kojoj je Wehrmacht poražen. Od tada Njemačka kreće u defenzivni rat za koji je, u vrijeme Jalte održane u veljači 1945., bilo sigurno da ne može pobijediti.

Do kraja 1944. Sovjeti su prodrli do linije Tilsit-Varšava-Budimpešta. U periodu Jalte Sovjeti su većinu svojih napada koncentrirali na prostore Istočne Prusije. S pritiskom na nacističku Njemačku s istoka i zapada, bilo je uvriježeno mišljenje da će Njemačka izgubiti rat. S obzirom na izvjesnu budućnost, Roosevelt, Churchill i Staljin se sastaju po drugi put. Ideja za sastanak pripisuje se Rooseveltu, koji je predlagao da se konferencija održi na neutralnom terenu, po mogućnosti negdje na Mediteranu. Ipak, ponajviše zbog Staljina, dogovoreno je da se konferencija održi u bivšoj ljetnoj rezidenciji cara Nikole II. u Jalti na Krimu. Nekoliko dana prije same konferencije, Churchill i Roosevelt sastali su se u Malti kako bi se dogovorili oko pristupa konferenciji, uvidjevši da Staljin predstavlja mogući problem.

Konferencija u Jalti trajala je od 4. do 11. veljače te uz već spomenutu „Veliku Trojku”, za konferencijskim stolom bilo je još jedanaest osoba, što od državnih sekretara do djelatnika američkih i sovjetskih tajnih službi. Među ostalima, nazočni su bili i tumači, fotografi te brojni drugi. Cilj sastanka bio je osigurati izgled poslijeratne Europe, pa i odrediti smjernice za održavanje mira na kontinentu. Osmodnevnna konferencija na Jalti ostavila je dugotrajan učinak na svijet, postavši kontroverzna tema među brojnim povjesničarima, gdje su mnogi vidjeli da hladnoratovska podjela na Istok i Zapad svoje korijene može pronaći u ovoj konferenciji.

Stoga ću se u ovom radu osvrnuti na tih osam dana na Krimu te kako su oni postali kontroverzna debata aktualna još i danas. Cjelokupnu strukturu rada činit će četiri glavna poglavlja. U prvom ću spomenuti prijašnje konferencije koje će olakšati razumijevanje konferencije u Jalti, kao što su Teheranska konferencija te konferencija u Malti koja se dogodila neposredno prije Jaltske konferencije. Zatim ću pažnju prebaciti na samu konferenciju, gdje ću navesti sve prijedloge koje su članovi Velike Trojke iznijeli na stol. U sljedećem poglavlju ću opisati konačne dogovore Velike Trojke koji su potpisani 11. veljače 1945. Također ću pokušati dočarati način razmišljanja svih strana, kako bi bolje razumjeli motivacije iza navedenih prijedloga. U četvrtom poglavlju spomenut ću neke posljedice same konferencije nad pojedinim državama.

Sadržaj mog rada napisan je na temelju pet knjiga. Glavni oslonac su bile knjige Serhija Plokya, Diane Preston te Arthura Contea, koji su kronološki opisali sve što se dogodilo u Jalti. Ujedno su opisali događaje koje su prethodili Jalti, kao i događaje nakon Jalte. Dodatan doprinos radu donijele su knjige Lloyd Gardnera te Davida Reynoldsa, koji su pisali o događajima dvadesetog stoljeća. Oni su u određenim poglavljima pisali o Jalti.

2. Teheranska konferencija.

Velika Trojka će se po prvi puta zajedno sastati u Teheranu krajem 1943. godine. Iako su se Roosevelt i Churchill već više puta sastajali, ovo je po prvi puta da će se njima pridružiti i treća stranka, Sovjetski Savez pod vodstvom Josifa Staljina. Teheranska konferencija se održala od 28. studenog do 1. prosinca 1943. godine. Nadovezuje se na konferenciju u Kairu koja se održala nekoliko dana prije. Roosevelt i Churchill su htjeli da im se u Kairu pridruži i Staljin, ali zbog Staljinovih zdravstvenih problema, kao i njegove aviofobije, konačna odluka bio je Teheran. Tu se po prvi puta uživo sastaju Roosevelt i Staljin, dok je Churchill još u kolovozu 1942. posjetio Moskvu u želji za uspostavom tzv. anglo-sovjetskog pakta na prostoru Europe s ciljem otvaranja nove fronte u borbi protiv Njemačke.¹

Teheranska konferencija ima važnost kao svojevrsna prekretnica u savezništvu protiv Sila Osovina, gdje su se tri najjače sile zajedno sastale i dogovorile kako postupiti protiv Nacističke Njemačke. Slično budućim događajima u Jalti, Velika Trojka je imala svoje zasebne prijedloge i ciljeve. Pitanja raspravljana na konferenciji imat će poveznica s budućom Jaltskom konferencijom, pa je nužno prikazati i neke odluke donesene u Teheranu.

Još od ljeta 1941. otkad Sovjeti ratuju s Njemačkom, Staljin je težio otvaranju nove fronte u borbi protiv nacista kako bi ih se natjeralo da ratuju na dvije fronte, što bi Njemačku ultimativno oslabilo. Jedna od odluka konferencije jest otvaranje nove fronte u Europi.² Također je dogovoreno da će Sovjetski Savez ući u rat protiv Japana nakon okončanja rata s Njemačkom. Staljin je ujedno težio i širenju prema Zapadu u smislu preoblikovanja granica s Poljskom. Roosevelt i Churchill su očekivali Sovjetsko širenje prema Zapadu, pa je odlučeno da se granica Poljske s Sovjetima na istoku uspostavi na tzv. Curzon liniji.³ Poljska bi se tako proširila na zapad, gdje bi joj nova granica sezala do obala rijeka Odra i Nisa. O Poljskoj će se ipak više diskutirati tijekom Jaltske konferencije te konačni dogovori nisu postignuti.

¹ D. Reynolds, 2007, 104.

² https://en.wikipedia.org/wiki/Tehran_Conference (pristup: 02. kolovoza 2023.)

³ Curzonova linija je linija razgraničenja zamišljena još 1919. godine između Druge Poljske Republike i Sovjetskog Saveza. Do značenja u Drugom svjetskom ratu dobila je kada su Njemačka i SSSR podijelile Poljsku 1941. i uspostavili granicu na Curzonovoj liniji.

S dogovorom da se otvori nova fronta protiv Nijemaca, Churchill je dogovorio zajednički napad američkih i britanskih snaga na prostoru zapadne Europe. Uspješni napadi na Siciliji iz ljeta 1943. godine ojačale su ideje za stvaranjem nove ofenzive na prostoru sjeverozapadne Francuske, kao i još jedne „sekundarne” fronte na jugu Francuske. Problem oko toga bio je taj što se, logistički gledano, napad na Njemačku nije mogao dogoditi sve do kraja proljeća 1944. godine. Pod takvim okolnostima, Velika Trojka dogovorila je planiranje Operacije Overlord koja se trebala izvršiti u svibnju 1944. godine. Uz Overlord, dogovoreno je da će Sovjetski Savez uspostaviti novu ofenzivu u sličnom periodu kada i operacija Overlord, kako bi se što više oslabilo Nijemce. Ta operacija će se izvršiti pod nazivom Bagration u lipnju 1944. godine. Uz već spomenute operacije Overlord i Bagration, na jugu Francuske pokrenut će se i Operacija Dragoon s ciljem da se dodatno omete bilo kakva moguća protuofenziva nacista.⁴

Do kraja sastanka, točnije govoreći do 1. prosinca, odlučeno je još nekoliko stvari:

- Iran treba proglašiti rat Njemačkoj uz pomoć Saveznika.
- Jugoslavenski partizani će dobiti savezničku pomoć u borbama protiv nacista na prostoru Jugoslavije. S time su saveznici prestali pružati pomoć četnicima, smatrajući kako četnici surađuju s nacistima.
- Poslijeratna Njemačka će se podijeliti na tri okupacijske zone između SAD-a, SSSR-a i Velike Britanije.⁵

Na konferenciji se pričalo i o organizaciji svih država u svijetu s ciljem očuvanja mira i rješavanja bilo kakvih internacionalnih problema kako ne bi došlo do novog svjetskog rata. U ovim diskusijama se očituju začetci Ujedinjenih Naroda, ali do finalnih dogovora ipak nije došlo.⁶

Po prvi puta za vrijeme Drugog svjetskog rata sastali su se vladari triju najjačih država na svijetu. Spoj komunizma i kapitalizma stvorio se zbog obostranog neprijatelja, nacizma. Fraza „Neprijatelj mog neprijatelja je moj prijatelj” pobliže može objasniti situaciju u koju se Velika Trojka upustila za vrijeme Drugog svjetskog rata. .

⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Tehran_Conference (pristup: 02. kolovoza 2023.)

⁵ D. Preston, 2019, 90.

⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Tehran_Conference (pristup: 02. kolovoza 2023.)

Prijateljstvo između Velike Trojke trajat će dokle god postoji problem nacističke Njemačke. Roosevelt i Churchill su strahovali od dominacije Sovjeta na Istoku i Balkanu, te su imali nakane da se Sovjete spriječi s Balkana.⁷ To je i sam Roosevelt uvidio u obliku engleske intervencije na Balkanu, ali nadolazeće operacije Overlord i Dragoon nisu dopustile SAD-u i Velikoj Britaniji da se dodatno posvete problemu na Balkanu. Uz to, bilo kakvu ideju o uplitanju zapadnih sila na istok nije išlo Staljinu u korist, što je on čvrsto i odbacivao te se držao ideje za otvaranjem nove anglo-američke fronte daleko od SSSR-a.⁸

Iz tijeka konferencije i njenih zaključaka vidljivo je kako Velikoj Trojci nije bio glavni cilj samo uništenje Nacističke Njemačke, već afirmacija i širenje svojih interesa na prostoru Europe. Tu se već može uvidjeti borba između Istoka i Zapada, koja će samo još više izrasti kada se Velika Trojka sljedeći put sastane u Jalti 1945. Prvog prosinca 1943. godine, Velika Trojka se razila s jasnim planovima za 1944. godinu. Roosevelt i Churchill će se sastati još par puta prije Jalte, a jedan od tih sastanaka održat će se na Malti 30. siječnja 1945. godine, samo nekoliko dana uoči odlaska prema Jalti.

2.1. Konferencija na Malti

Nekoliko dana prije sastanka Velike Trojke na Krimu, Franklin Roosevelt i Winston Churchill su sa svojim delegacijama napravili planirano zaustavljanje na Malti. Na inicijativu Churchilla, taj sastanak organiziran je kako bi omogućio dogovor za zajednički pristup Staljinu u Jalti. Zamisao Churchilla te njegove delegacije bila je da se prije Jalte, odvojeno od Staljina, s Rooseveltom dogovore o daljnjim akcijama na Zapadnoj fronti. Na zapadnoj fronti, nacisti su čvrsto i odlučno branili bilo kakvo napredovanje saveznika prema rijeci Rajni.⁹

Iako su Roosevelt i Churchill znali da je Staljin problem i prepreka u poslijeratnim planovima, Roosevelt nije htio da Staljin pomisli da su se on i Churchill urotili protiv njega. S tim je Roosevelt otežao planove Churchilla, koji je očekivao suradnju američke i britanske delegacije. Kako bi Roosevelt na pristojan način odbio Churchillove ideje, namjerno je zakasnio na Maltu, a jedini slobodni dan na Malti proveo je razgledavajući otok.¹⁰

⁷ L. C. Gardner, 1993, 174.

⁸ L. C. Gardner, 1993, 174.

⁹ D. Preston, 2019, 44.

¹⁰ S. Plokhly, 2010, 43.

Od britanske i američke delegacije važno je izdvojiti ministre vanjskih poslova koji će biti prisutni u Jalti; Amerikanac Edward Stettinius i Britanac Anthony Eden. Njih dvojica su na Malti također raspravljali o poslijeratnom svijetu. Anthony Eden je kritizirao Roosevelta i njegov fanatizam oko Ujedinjenih Naroda, govoreći kako ta ideja potpuno sa strane stavlja Poljsku o kojoj se treba detaljno raspraviti. Ideja oko Ujedinjenih Naroda je ključna stavka Rooseveltovog dolaska na Krim, te je to potvrđeno na Malti.¹¹

Roosevelt nije podržavao Churchilla u svemu, a to se iskazalo na Malti. Iako ga je cijenio u njegovom sudjelovanju tijekom rata, brojnim putovanjima i dedikaciji prema rješavanju svjetskih problema, Roosevelt je i dalje smatrao da je Churchill imperijalist koji gura ideologiju britanske rase. Sam Churchill je to u više navrata i potvrdio, govoreći kako će učiniti sve na svijetu da Velika Britanija ne izgubi ni komad svoje zemlje, kao i izjava da je potomak Viktorijanske Engleske.¹²

Iako su obojica jasno izrazili svoja nezadovoljstva oko prevelikog uspjeha Crvene Armije na Istočnoj Fronti, Roosevelt nije rješenje vidio kroz uspostavu udruženja protiv Staljina. Britanska delegacija očito je pokazivala da će njezin glavni cilj dolaskom na Krim biti taj da se spriječi bilo kakva ponovna dominacija jedne države na prostoru kontinentalne Europe.¹³

S neuspjehom kao što je konferencija na Malti, za koju je Churchill želio da bude konferencija prije konferencije, dvije delegacije su krenule prema poluotoku Krim 3. veljače 1945.

¹¹ D. Preston, 2019, 56.

¹² D. Preston, 2019, 58.

¹³ S. Plokhly, 2010, 38.

3. Velika Trojka za stolom

Prema riječima britanskog povjesničara Davida Reynoldsa, problem Jaltske konferencije jest činjenica da su britanski i američki saveznici mislili da će uspostava zajedničke suradnje i prijateljstva sa Staljinom i Sovjetima biti moguća.¹⁴ Velika Trojka se na Krimu zadržala punih osam dana te su svaki dan u 16 sati, sjedali za stol i raspravljali. Roosevelt i Churchill nisu uspostavili dogovor o načinu pristupa konferenciji, a Staljin je ostao zagonetan kao uvijek. Iako je konferencija bila na sovjetskom teritoriju, Staljin je u više navrata potvrdio da je Roosevelt glava konferencije. To se vidjelo i u slikama, gdje je Roosevelt uvijek bio u sredini.

Pristupi Velike Trojke konferenciji su bili različiti. Sva trojica su imali različite interese koje žele iskazati za stolom. Rooseveltov pristup većinski je bio neutralan. To je već bio pokazao na Malti, pa se trudio to pokazati i Staljinu. Rooseveltu je želja bila ostati u dobrim odnosima s SSSR-om nakon rata, pa je tako svoj poslijeratni svijet vidio kao spoj kapitalizma i komunizma. Nije bio neprijateljski nastrojen prema komunizmu kao što će njegovi nasljednici biti. Dapače, u više navrata je spominjao da nisu sve vrste komunizma nužno loše. Roosevelt je istinski mislio da će dolaskom na konferenciju moći uspostaviti neutralni teren s Sovjetima, pa s time i stvoriti poslijeratni mir u svijetu. Roosevelt se namjerno distancirao od Churchilla kako bi pokazao Staljinu da se dvojica nisu udružili protiv njega.¹⁵ Ideju poslijeratnog mira vidio je kroz Ujedinjene Narode, pa se može reći da je Rooseveltov glavni cilj dolaskom na ovu konferenciju bila konačna uspostava UN-a kroz koju bi poslijeratni mir postao mogućnost. Uz UN, Roosevelt je težio ulasku SSSR-a u rat sa Japanom.¹⁶

Winston Churchill je sa svojom britanskom delegacijom imao drukčiji pogled. Neposredna blizina Britanije kontinentalnoj Europi značilo je da se interesna sfera Britanije mora širiti na kontinent. Velika Britanija smatrala je kako je ona zadužena za kontrolu nad Europom nakon rata, pa tako i očuvanje kontinenta od daljnjeg širenja boljševizma. Najbolji primjer je Poljska, zbog koje je Velika Britanija proglasila rat Njemačkoj. Time su oni pitanje Poljske vidjeli kao pitanje časti, a njena potpuna nezavisnost je bila krajnje nužna.¹⁷

¹⁴ D. Reynolds, 2007, 108.

¹⁵ S. Ploky, 2010, 75.

¹⁶ D. Reynolds, 2007, 110.

¹⁷ A. Conte, 1968, 205.

Osim pitanja Poljske, britanska delegacija je dolaskom na Krim težila za što boljom uspostavom poslijeratnog mira, motivirani strahom od mogućeg novog rata koji će uništiti svijet budu li se na mirovnim konferencijama karte krivo odigrale.¹⁸ Izvor nezadovoljstva britanskog naroda, ali isto tako i delegata na Jalti, jest činjenica da Velika Britanija nije glavna na konferenciji. Britance je također ljutila činjenica da je SAD jači od njih, a sam Roosevelt je na to izjavio da je: „Britancima u krvi da budu glavni u rješavanju nacionalnih problema”.¹⁹

Staljin je prije 1941. godine vidio Veliku Britaniju kao najvećeg neprijatelja Sovjetskog Saveza. Još 1939. u razgovoru s Ribbentropom, Njemačkim ministrom vanjskih poslova, Staljin je nazvao Britance vještim i tvrdoglavim narodom u kojem nekolicina uspijeva vladati nad većinom (u ovoj rečenici mislio je na Indiju).²⁰ Također se bojao da će ga SAD i Britanija izdati i pokušati potpisati separatan mir s Njemačkom.²¹ Sovjetska delegacija je dolaskom na Krim težila osigurati što mirniju Srednju Europu nakon završetka rata. Okupirana i militarizirana Srednja Europa od strane saveznika može stvoriti samo dodatne probleme. Sam Staljin je smatrao Njemačku kao konstantno žarište sukoba u svijetu, te da ju poslije rata treba potpuno oslabiti. Sigurnost SSSR-a od budućih problema u Europi je za njih bilo prijeko potrebno. Uz pitanje Njemačke i njene podjele, Staljin je težio vratiti teritorije koje je Rusija izgubila nakon Prvog svjetskog rata te ponovnoj uspostavi sovjetske mornarice na Sredozemlju kao za carska vremena. Staljin je pristupio konferenciji pripremljen te uz pomoć brojnih špijuna, već unaprijed je znao britanske i američke planove, kao i glavne inicijative koje su delegacije htjele iznijeti na stol.²²

Staljin je kao marksist-lenjinist težio internacionalnoj revoluciji i time predstavljao problem Rooseveltu i Churchillu. U siječnju 1945. Staljin je izjavio da je stao na stranu saveznika samo zbog Hitlera. Nepovjerenje u Staljina je uvijek postojalo, bez obzira što je dolaskom na Jaltu težio za poslijeratnim mirom.²³ Tijekom cijele konferencije, Staljin je više cijenio Roosevelta nego Churchilla. To se vidjelo i prvi dan, kada je Rooseveltu dao čast da prvi otvori konferenciju.²⁴

¹⁸ D. Reynolds, 2007, 111.

¹⁹ D. Preston, 2019, 76.

²⁰ D. Preston, 2019, 100.

²¹ D. Reynolds, 2007, 115.

²² S. Ploky, 1968, 78.

²³ D. Reynolds, 2007, 116.

²⁴ D. Preston, 2007, 79.

3.1. Ujedinjeni Narodi

Franklin Roosevelt je konferenciju započeo s pitanjem oko Ujedinjenih Naroda. Ideju o UN-u Roosevelt vuče kroz brojne konferencije, a u Jalti je osnivanje UN-a htio zapečatiti. Smatrao je da je organizacija kao što je UN važna za očuvanje poslijeratnog mira. Učeci od grešaka Lige Naroda poslije Prvog svjetskog rata, Roosevelt je težio da u UN uđu sve države, pa tako i one koje su stale na stranu Sila Osovina. Ipak bi se UN prvotno sastojao samo od onih članica koja su objavile rat Njemačkoj. SAD ovog puta neće ući u izolacionizam, već će aktivno sudjelovati u međunarodnoj politici.²⁵

Detaljniji dogovori oko strukture UN-a započeli su još sredinom 1944. Dogovoreno je da se unutrašnja jezgra UN-a sastoji od SSSR-a, Kine, Francuske, SAD-a i VB.²⁶ Tijekom rasprava u Jalti vidjelo se da Staljina ne interesira UN. U više navrata je otvoreno bio protiv toga, a navodno nije ni pročitao dosje o UN-u pri dolasku na Krim, izjavljujući da je bio zauzet.²⁷ Sovjeti su bili skeptični oko UN-a zbog moguće kontrole njihovih vanjskih interesa. Kao sigurnost od toga, sovjetska delegacija u Jalti je tražila da odluke unutar Vijeća sigurnosti UN-a moraju biti jednoglasne, da se uvede pravo veta te da sve sovjetske republike uđu u UN kao zasebni entiteti. Time bi u UN ušlo 16 sovjetskih republika, što efektivno znači 16 glasova. U kasnijim danima konferencije Sovjeti su ipak prihvatili da uz Sovjetski Savez u UN pristupe još tri republike, i to Ukrajina, Litva i Bjelorusija, tri sovjetske države najteže pogođene u Drugom svjetskom ratu.²⁸

Roosevelt je smatrao da razlog Staljinove želje za ta tri dodatna glasa unutar UN-a dolazi od članova Politbiroa koji su bili žestoko protiv ideje Ujedinjenih Naroda.²⁹ Sovjeti nisu smatrali UN dovoljno jakim da zadrži mir u svijetu, pogotovo zbog činjenice da male države imaju jednaku važnost kao i velike. Staljin je htio da UN bude čvrsta organizacija koja može spriječiti novi svjetski konflikt unutar sljedećih 50 godina. Staljinu je ujedno smetalo što u UN pristupaju i države koje nisu priznale Sovjetski Savez kao legitimnu državu.³⁰

²⁵ D. Reynolds, 2007, 123.

²⁶ D. Preston, 2019, 100.

²⁷ A. Conte, 1968, 204.

²⁸ D. Preston, 2019, 112.

²⁹ A. Conte, 1968, 218.

³⁰ D. Preston, 2019, 105-122.

Što se Britanskih dominiona tiče, Kanada, Novi Zeland, Južnoafrička Republika i Australija su dobile pravo sudjelovanja unutar UN-a. One su također bile članice prijašnje Lige Naroda. Na konferenciji se također razgovaralo i o prvoj UN-ovoj konferenciji, a Churchill je predložio da se ona održi već u ožujku. Kasnijom odlukom konferencija se održala u travnju 1945. na američkom terenu.³¹

3.2. Rat na Pacifiku

Jedna od diskutiranih tema bio je i rat na Pacifiku, pokrenuta od strane Roosevelta. Za vrijeme konferencije, američke snage zauzele su Manilu na Filipinima te se uspjeh proslavio i u Jalti. Ujedno je služio kao i dodatan vjetar u leđa Rooseveltu da za stolom progura svoje ideje oko pitanja Japana. Glavno pitanje je bilo vezano za sovjetski ulazak u rat protiv Japana. Američke snage imale su plan o invaziji japanskih otoka nakon prekida ratovanja s Njemačkom. Za vrijeme Jalte atomska bomba još nije finalizirana, pa je ideja o invaziji japanskih otoka bila primarna. Ipak, takav samostalan pothvat SAD nije bio lako ostvariv niti financijski pogodan. U slučaju američke invazije na japanske otoke, dodatna sovjetska ofenziva sa Azijskog kopna zagarantirala bi brzi pad Japanskog Carstva.

Na Teheranskoj konferenciji Staljin je izjavio da će Sovjetski Savez ući u rat s Japanom nakon što se završi rat s nacistima. Na tim riječima je pitanje o ratu na Pacifiku zastalo, bez jasnih detalja, pa je Roosevelt u Jalti htio uspostaviti konačan dogovor.³²

Kao kompenzaciju za ulazak u rat protiv Japana, Staljin je imao nekoliko uvjeta. Jedan od njih je bila kontrola nad otokom Sakhalin i Kurilskim otočjem. Nadalje, Staljin je težio izlasku na toplo more. To je planirao preko grada Dairen i njegove luke Port Arthur, koja je još prije bila ruska, ali su je Rusi izgubili na početku stoljeća nakon poraza od Japana. Staljin je također htio imati i slobodan pristup Mandžurskoj željeznici koja završava u Dairenu. Roosevelt je pokušao te uvjete odgoditi, govoreći kako nije ustupio u kontakt s kineskim nacionalistima koji su bili pod vodstvom Čang Kaj Šeka. Također, Roosevelt je govorio da bi bilo kakav kontakt s Kinom u ovom trenu samo kompromitirao Sovjetski Savez, te bi ga i izložio potencijalnom napadu Japanaca. Staljin je ostao čvrst oko svojih uvjeta.³³

³¹ D. Reynolds, 2007, 127.

³² D. Preston, 2019, 88.

³³ D. Preston, 2019, 120-121.

Britanska delegacija nije pokazivala puno interesa u planove na Dalekom Istoku. No, više je puta spominjala kako je Staljinov ulazak u rat s Japanom potenciran najviše zbog svojih beneficija, a manje zbog drugih, aludirajući na to da Sovjetski Savez želi proširiti svoje zone interesa.³⁴

Osim Japana spominjala se i Koreja. Predložilo se, da dok stanovnici Koreje ne uspostave samostalnu vladu, Korejom upravljaju Amerika, Kina i SSSR. Isto pitanje postavilo se i za Indokinu. Velika Britanija imala je nakane vratiti Indokinu pod Francusku upravu.³⁵

3.3. Njemačka

Staljinu i njegovoj delegaciji glavni fokus, tokom osam dana u Jalti, bilo je pitanje Njemačke. Pitanje Njemačke bilo je izrazito bitno, s obzirom da nikakvi konačni dogovori osim okupacijskih zona nisu proizašli iz prijašnje Teheranske konferencije. Staljin je na konferenciji saveznike upitao o podjeli Njemačke i organizaciji vlade unutar poslijeratne Njemačke.³⁶ Uz pitanje podjele Njemačke uvijek se vuklo i potpitanje uspostavljanja ratnih reparacija koje je Njemačka bila dužna platiti. Oko podjele Njemačke vidjelo se da Velika Trojka nema konsenzus, već su postojale samo razne ideje. Ministar vanjskih poslova Vječeslav Molotov je zatražio da se uspostavi komisija koja će riješiti pitanje ratnih reparacija.³⁷

Churchill je težio Pruskoj separaciji od Njemačke, izjavljujući kako je Prusija izvor svakog zla koje je vezano uz Njemačku. Roosevelt je izjavio da je Njemačka bila zadovoljnija kada je bila podijeljena na 100 i nešto kneževina, tvrdeći da je nakon ujedinjenja Njemačka samo težila kaosu. Staljin je također prihvaćao ideju o podjeli Njemačke, znajući da mu oslabljena Njemačka neće stvarati probleme u Istočnoj Europi.³⁸

Roosevelt i Churchill su tijekom 1944. godine sve više naginjali na podjelu Njemačke prema idejama bivšeg ministra financija SAD-a Henrya Morgenthaua, koji je Njemačku

³⁴ D. Reynolds, 2007, 128-129.

³⁵ D. Preston, 2019, 121.

³⁶ D. Preston, 2019, 90.

³⁷ A. Conte, 1968, 211.

³⁸ S. Plokhly, 2010, 92.

podijelio na Gornju i Donju Njemačku te na Internacionalnu zonu koja bi postojala na područjima Ruhra, Rajne i Saske.³⁹ No kada je Staljin upitao Roosevelta i Churchilla u Jalti o pitanju podjele Njemačke, dvojica nisu imala jednoglasan plan. Roosevelt je htio da se Njemačka podijeli na 5 ili 7 manjih državnica, dok je Winston Churchill iznio svoj plan o podjeli Njemačke na Sjevernu, Zapadnu i Južnu Njemačku. Churchill je također iznio i plan o uspostavi velike centralne Njemačke u kojoj bi Beč bio glavni grad svih Nijemaca.⁴⁰

Najveći problem oko podjele Njemačke stvarala je Francuska koja je težila da dobije svoju okupacijsku zonu iako nije bila dio konferencije. Nadalje, konstantna sovjetska pitanja oko statusa ratnih reparacija dodatno su otežavala dogovore, te je sve više izgledalo da se pitanje Njemačke neće riješiti u Jalti.

3.3.1. Ratne reparacije

Sovjeti su pod vodstvom diplomata Ivana Maiskya na Jalti uporno težili nametanju ratnih reparacija Njemačkoj. Sovjeti su tražili da količina ratnih reparacija iznosi 20 milijarde dolara, od kojih bi polovina išla SSSR-u zbog razorenosti države. Uz reparacije u novcu, Sovjeti su tražili da se reparacije provedu i u obliku materijalnih darivanja kao što su tvornice, alati, alatni strojevi i dr.⁴¹

Saveznici su tijekom konferencije konstantno odbijali ideje Maiskyog. Bojali su se takvog ponovnog oslabljenja Njemačke te nisu htjeli reprizu Versaillesa. Smatrali su da će tako velike reparacije previše oslabiti Njemačku i dovesti je u krizu kao onu iz 1920-ih. Ni britanska ni američka delegacija nije htjela scenarij u kojem Njemačka ponovno upada u bijedu, a saveznici budu ti koji moraju pružati pomoć. Roosevelt je ipak priznao da Nijemci nakon rata ne bi trebali imati bolji standard života od Sovjeta, referirajući na to da reparacije trebaju postojati, samo ne toliko drastične kao što je Maisky prvotno naveo.⁴² U konačnoj odluci, Moskva je odabrana kao središte komisije zadužene za određivanje ratnih reparacija.⁴³

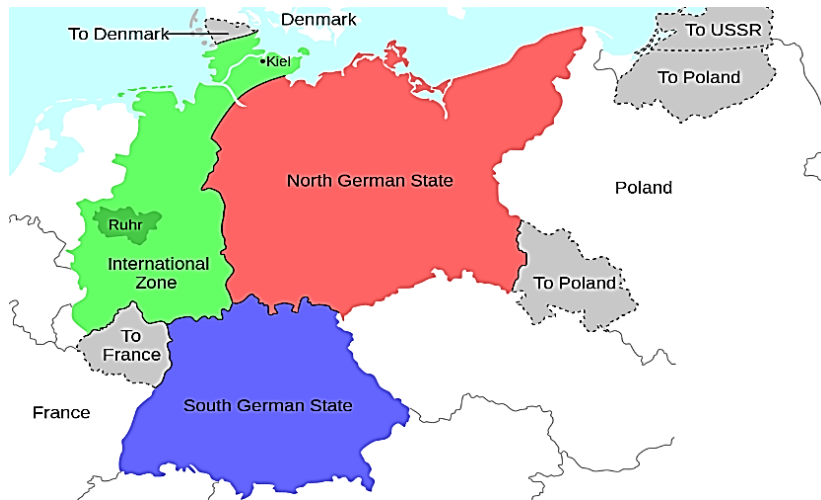
³⁹ D. Reynolds, 2007, 130.

⁴⁰ A. Conte, 1968, 193.

⁴¹ D. Preston, 2019, 92.

⁴² S. Ploky, 2010, 102-103.

⁴³ A. Conte, 1968, 197.

Slika 1. Morgenthau plan o poslijeratnoj Njemačkoj (preuzeto s:

https://en.wikipedia.org/wiki/Morgenthau_Plan#/media/File:Morgenthau_Plan_map.svg; pristupljeno 06. kolovoza 2023.)

Slika 2. Churchillov plan o poslijeratnoj Njemačkoj (preuzeto s:

https://en.wikipedia.org/wiki/Yalta_Conference#/media/File:Duitslandchurchill_eng.png; pristupljeno 06. kolovoza 2023.)

3.4. Francuska

Pitanje Francuske uvijek se otvaralo kada bi se pričalo o Njemačkoj. Francuska nije bila pozvana na Krim najviše zbog toga što je postala oslabljena nakon poraza od Njemačke 1940. Predsjednik privremene francuske vlade Charles de Gaulle je također smatran velikim patriotom, pa bi njegove ideje i stavovi zasigurno zasmetale u rješavanju problema. Velika Trojka je jednoglasno odlučila da je bolje da Francuska ne pristupi konferenciji. Francuska i njen položaj se spominjao na konferenciji najviše zbog svoje povijesti s Njemačkom, kao i neposredne blizine.⁴⁴

Prema mišljenju premijera Churchilla, Francusku treba ojačati kako bi mogla kontrolirati poslijeratnu Njemačku. Churchill je također smatrao da Francuska mora dobiti zonu okupacije, pa bi tako jaka Francuska tad imala kontrolu nad Njemačkom. Staljin je bio protiv ideje da se Francuskoj omogući zona okupacije, više puta spominjući da je nepravедno da država koja se tako lagano predala Hitleru bude tako nagrađena. Anglo-Amerikanci su tijekom konferencije odlučili da ako Staljin bude protiv ideje oko Francuske okupacijske zone, Francuska će dobiti zonu iz anglo-američkog teritorija.⁴⁵

Staljin je odlučno bio protiv participacije Francuske na konferenciji, izjavljujući više puta kako Francuska nema što „sjediti” za stolom s trima velikim silama nakon sramotnog poraza koji je doživjela pet godina prije. Smatrao je da su Francuske težnje nerealistične, te je prezirao de Gaulleovo miješanje s Velikom Trojkom.⁴⁶ Poraz Francuske od Njemačke iz 1940. smatrao je sramotnim događajem koji je oštetiо reputaciju tako povijesne države kao što je Francuska. Nije vidio razlog da ona sjedi za istim stolom kao i tri države koje su se mukotrпно borile protiv Njemačke.⁴⁷

Rooseveltu je smetala težnja Britanije da ojača Francusku, ali je svakako prihvatio Churchillove ideje o njenom restauriranju. Velika Britanija bi se u slučaju jake Francuske mogla fokusirati na sebe i dodatno ojačati vojnu snagu u slučaju izbijanja novog rata u Europi. Roosevelt je jasno vidio prave razloge zašto Velika Britanija podupire Francusku, te je to prenio Staljinu.⁴⁸ Ono što je Churchillovu ideju samo još više potkrijepilo, jest jedna od izjava Roosevelta na konferenciji, u kojoj izjavljuje da američke trupe na prostoru Europe neće ostati duže od dvije godine nakon završetka rata. To je iznenadilo

⁴⁴ D. Reynolds, 2007, 132.

⁴⁵ A. Conte, 1968, 193.

⁴⁶ D. Preston, 2019, 78.

⁴⁷ S. Ploky, 2010, 98.

⁴⁸ D. Preston, 2019, 78.

sve za stolom, uključujući i Churchilla, koji je uvidio da sva kontrola poslijeratne Europe pada u ruke Britanaca. Velika Britanija nije bila logistički spremna za takav pothvat, stoga je pomoć vidjela u Francuskoj.⁴⁹

3.5. Poljska

Britanski strah od boljševičke Istočne Europe ojačao je u vrijeme Jalte. U razmaku od Teherana do Jalte, Crvena Armija je napredovala 550 kilometara prema zapadu. S prodiranjem Crvene Armije ujedno se širio i sovjetski utjecaj na zemlje Istočne Europe. Churchill je strahovao od uspostave komunističke vlasti nad oslabljenim zemljama. Velika Britanija je imala težnje proširiti svoj utjecaj na Jugoistočnu Europu i spriječiti širenje komunizma. Poljska je bila sljedeća država koju je Velika Britanija mogla spasiti od crvene ruke. Winston Churchill se potrudio to ostvariti. Velika Trojka je znala da je na konferenciji pitanje Poljske glavno uz pitanje Njemačke. Ono je ujedno bilo i najmukotrpnije, gdje se o temi raspravljalo više dana.

Pregovori oko Poljske nastavljeni su tamo gdje se stalo u Teheranu. Najveći osvrt u pitanju Poljske bio je oko njenih granica. Na istoku je dogovorena uspostava tzv. Curzon linije.⁵⁰ Pod tom linijom, grad Lavov bi potpao pod sovjetsku vlast. Roosevelt je u više navrata pokušao vratiti Lavov Poljskoj zbog naftnih polja koja su se nalazila u okolini, ali i zato što je grad Lavov bio većinski poljske nacionalnosti. Roosevelt je izjavio da poljski emigranti u Americi podržavaju novouspostavljenu granicu Poljske na istoku, ako Poljska dobije nadoknade za to na zapadu.⁵¹

Staljin je čvrsto odbijao sve prijedloge u vezi Lavova. Kao nadoknadu za gubitak istočnih područja, Poljska se trebala proširiti zapadnije na prostore Njemačke. Staljin je podupirao tu ideju jer bi tako poslijeratna Njemačka dodatno oslabila gubitkom teritorija na istoku. Staljinov plan je bilo micanje granice ka zapadu prema rijekama Odri i Nisi. Saveznici nisu rado prihvaćali Staljinove ideje, pa se pitanje granica odgodilo do mirovnih pregovora nakon rata.⁵²

⁴⁹ S. Plokhy, 1968, 99.

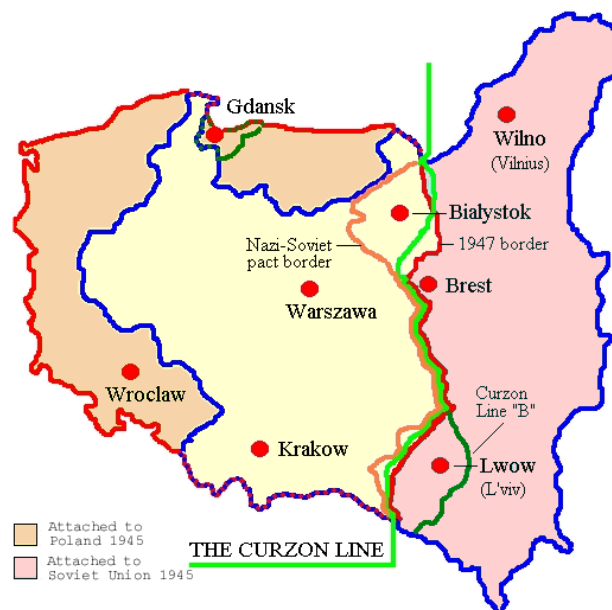
⁵⁰ Vidi str. 4.

⁵¹ D. Preston, 2019, 105.

⁵² D. Reynolds, 2007, 135.

Problem s Poljskom stvarala je i privremena poljska vlada sa sjedištem u Lublinu koja je imala potporu Sovjeta. Postojala je šansa da će nakon rata ta vlada preuzeti vlast u državi. Saveznici su morali to spriječiti, pa su pokušali reorganizirati vladu tako da dobije demokratski sustav. Međutim, to je završilo neuspješno. Saveznici su kasnije obećali da će priznati privremenu poljsku vladu u Lublinu, ako u vladu pristupe zastupnici iz demokratskih krugova.⁵³ Staljin je također obećao da će održati demokratske izbore u poslijeratnoj Poljskoj, koji se nakraju neće ostvariti.⁵⁴

Velika Trojka je jednoglasno izrazila želju ka nezavisnoj Poljskoj, ali ne iz istih razloga. Churchill je težio politički nezavisnoj Poljskoj jer je Velika Britanija proglasila rat Njemačkoj zbog Poljske. Britanci su nezavisnost Poljske smatrali činom časti, pa je ona imala veliku važnost za britansku delegaciju. Staljin je htio da Poljska bude svojevrsna tampon zona između SSSR-a i Srednje Europe, no nije ju htio podjarmiti kao i carevi prije njega.⁵⁵

Slika 3. Granice Poljske prije i poslije Drugog svjetskog rata (preuzeto s:

[https://en.wikipedia.org/wiki/Yalta_Conference#/media/File:Map_of_Poland_\(1945\)_corr.png](https://en.wikipedia.org/wiki/Yalta_Conference#/media/File:Map_of_Poland_(1945)_corr.png) ; pristupljeno 07. kolovoza 2023.)

⁵³ A. Conte, 1968, 215.

⁵⁴ L. C. Gardner, 1993, 234.

⁵⁵ L. C. Gardner, 1993, 229-230.

3.6. Jugoslavija

Pitanje Jugoslavije za stolom se spomenulo u obliku granica Jugoslavije i njenih susjeda, Austrije i Italije. Trebalo je urediti austrijsko-jugoslavensku te talijansko-jugoslavensku granicu. Jedna od ideja bila je da se granica uspostavi na temelju one iz 1937. godine. Ujedno je bilo jako važno da se uspostavi okupacija Austrije kao i Njemačke, što bi time omogućilo britanskim trupama kontrolu nad austrijsko-jugoslavenskoj granici.⁵⁶

Na konferenciji se također raspravljalo o vladi unutar poslijeratne Jugoslavije. Na prostoru Jugoslavije u vrijeme rata savezničku pomoć imala je vlada Šubašić-Tito osnovana 1944. godine, pa su partizani dobivali pomoć za ratovanje protiv nacista na svom teritoriju. Churchill je imao slab utjecaj na prostoru Jugoslavije. U prijašnjoj konferenciji u Moskvi u listopadu 1944., Churchill i Staljin su dogovorili podjelu interesnih sfera nad Istočnom Europom. Tako je dogovoreno da utjecaj Britanije i Sovjetskog Saveza u Jugoslaviji bude 50/50.⁵⁷ Ipak, Churchill je znao da neće ostvariti toliki utjecaj nad Jugoslavijom. Problem su mu stvarali partizani koji su slušali naredbe Moskve te se ponašali u skladu s njima. Britanska delegacija je u Jalti pokušala što više smanjiti utjecaj boljševizma na Balkanu, ali isto tako i širenje sovjetske mornarice prema Sredozemlju i Jadranu.⁵⁸

Na konferenciji se uputio zahtjev Titu i Šubašiću da što prije formuliraju vladu na prostoru Jugoslavije kako bi se pitanje Jugoslavije moglo riješiti.⁵⁹ Tito i Ivan Šubašić su još 1944. godine uspostavili zajedničku vladu na prostoru Jugoslavije, podržanu od strane Britanaca. Šubašić je bio u Britaniji te nije htio finalizirati dogovor o novoj privremenoj vladi dok se ne uspostavi sigurnost od prevelikog komunističkog utjecaja na novostvorenu vladu u Jugoslaviji. Taj problem spomenuo se i za konferencijskim stolom, gdje su Sovjeti htjeli da se Šubašić što prije uputi za Jugoslaviju i sklopi dogovor s Titom. Kada se za stolom dobilo osiguranje od Sovjeta, oko formuliranja vlade, Britanci su uzvratili sa svojim osiguranjem i poslali Šubašića u Jugoslaviju.⁶⁰

⁵⁶ A. Conte, 1968, 220-221.

⁵⁷ A. Conte, 1968, 279.

⁵⁸ S. Ploky, 2010, 128-129

⁵⁹ A. Conte, 1968, 228-235

⁶⁰ S. Ploky, 2010, 218.

4. Konačni dogovori Velike Trojke

4.1. Ujedinjeni Narodi

Roosevelt je prihvatio Staljinov prijedlog o ulasku dviju sovjetskih republika. Naknadno je odlučeno da te dvije republike budu Ukrajina i Bjelorusija. Na isti dan, 08. veljače, ministri vanjskih poslova su odlučili da se prva konferencija Ujedinjenih Naroda održi 25. travnja u San Franciscu.⁶¹

Na konferenciju u San Franciscu su pozvane sve sljedeće države:

- Sve države koje su postojale do 08. veljače 1945.
- Države koje su objavile rat Njemačkoj do 01. ožujka 1945.
- Države koje su potpisale UN-ovu deklaraciju.

Danska će biti primljena u UN što je prije moguće, a Turska i Egipat će biti primljene kada potpišu UN-ovu deklaraciju. Na konferenciji u San Franciscu će se također sastaviti i povelja Ujedinjenih Naroda.⁶²

4.2. Rat na Pacifiku

Roosevelt je u konačnici morao prihvatiti Staljinove zahtjeve. Dogovoreno je da SSSR uđe u rat protiv Japana dva do tri mjeseca nakon završetka rata s Njemačkom. Zauzvrat, Sovjetski Savez nakon pada Japanskog Carstva pod svoju kontrolu stavlja otok Sakhalin i Kurilske otoke. SSSR će dobiti slobodu korištenja luka Dairen i Port Arthur te Mandžurske željeznice. Trgovačka luka Dairen će postati međunarodna luka, dok će Mandžurska željeznica i dalje biti pod kineskom kontrolom. Također, SSSR je tražio da SAD prizna neovisnost Mongolije, kao i njeno vraćanje na status quo nakon završetka rata. O Koreji nije bilo spomena.⁶³

⁶¹ D. Preston, 2019, 118-119.

⁶² A. Conte, 1968, 255-260.

⁶³ A. Conte, 1968, 259.

4.3. Njemačka

Teško pitanje Njemačke privelo se kraju. Francuska je dobila pravo na okupacijsku zonu, ali sam raspon svih okupacijskih zona nije dogovoren. Podjela Njemačke prebačena je u ruke britanskog ministra vanjskih poslova Anthonya Edena, američkog ambasadora Johna Winanta i sovjetskog diplomata Fedora Guseva koji su za to pitanje uspostavili komitet.⁶⁴ Ujedno je dogovoreno da se na prostoru Njemačke nakon rata provede masovna denacifikacija kao i demilitarizacija. Također će se provest i masovno razoružanje kako bi se mogućnost novog rata što više spriječila. Sva industrija vezana uz ratnu proizvodnju će biti ukinuta. Njemačkoj je zabranjen ulazak u Ujedinjene Narode dok se ne uništi sav militarizam i nacizam. Reparacije će se uspostaviti u novcu i u naturi, ali sam iznos ratnih reparacija nije dogovoren. Za određivanje iznosa uspostavljena je komisija u Moskvi.⁶⁵

4.4. Francuska

Francuskoj je dopuštena zona okupacije koja bi joj bila dodijeljena iz anglo-američkog teritorija. Granice zona će biti dodatno utvrđene sporazumom između vlada Francuske, SAD-a, Velika Britanije i SSSR-a, kao i u Europskoj savjetodavnoj komisiji. Komitet koji je postao zadužen za podjelu Njemačke će ujedno uzeti u obzir i Francusku kao članicu. Francuska je također pozvana da bude član Savjeta savezničke kontrole za Njemačku.⁶⁶

4.5. Poljska

Problem Poljske sa sigurnošću je bio najteži u Jalti. Saveznici su pokušali spasiti Poljsku od boljševičkog vala koji se širio prema Zapadu. Granice Poljske nisu finalizirane, no dogovoreno je da se na istoku uspostavi Curzon linija, a sam grad Lavov s okolnim teritorijem bi pao pod Sovjetsku vlast. Kao nadoknadu, Poljska se trebala proširiti zapadnije, ali nije prihvaćen Staljinov prijedlog da granica bude na rijekama Odri i Nisi. Za finaliziranje zapadne granice, Velika Trojka se složila da se prvo treba konzultirati s poljskom vladom. Pitanje oko zapadne granice će se riješiti na mirovnim konferencijama nakon rata.⁶⁷

⁶⁴ D. Reynolds, 2007, 130.

⁶⁵ Deklaracija Jaltske konferencije, 1945, 4-5.

⁶⁶ A. Conte, 1968, 264.

⁶⁷ A. Conte, 1968, 257.

Što se tiče vlade, Staljin je izašao pobjedonosan. Dogovoreno je da se prihvaća Lublinska vlada, ali da mora biti organizirana na široj demokratskoj osnovi. U vladu također moraju ući zastupnici iz demokratskih struja, kao i oni Poljaci koji se trenutno nalaze u inozemstvu. Organiziranje te nove poljske vlade će se održati u Moskvi u nazočnosti triju sila. Izbori u Poljskoj moraju biti slobodni i višestranački.⁶⁸

Očito je da je Staljin bio uspješniji u pitanju Poljske. Saveznici su do kraja konferencije povukli veliki broj zahtjeva koje su iznijeli na stol. Povukli su svoju ideju o novoj vladi te prihvatili zahtjev da u Lublinsku vladu pristupe demokratski članovi. Njihovi zahtjevi da u Poljskoj budu nadgledani izbori kao što će biti u Jugoslaviji i Grčkoj su također odbijeni, kao i težnja da Lavov dođe pod poljsku kontrolu. Staljin je svojim zahtjevima uspio osigurati jači utjecaj nad Poljskom.⁶⁹

4.6. Jugoslavija

Konačno rješenje Jugoslavije bilo je kratko i jasno. Velika Trojka poslala je zahtjeve Šubašiću i Titu da formiraju konačnu vladu. Osim toga, poslali su i par dodatnih zahtjeva:

- U AVNOJ smiju ući oni članovi koji su bili na posljednjoj jugoslavenskoj skupštini, a da u razmaku od tada do Jalte nisu surađivali s neprijateljima.
- AVNOJ mora formirati skupštinu koja će se zvati Privremena skupština.
- Svi zakoni AVNOJA moraju biti ratificirani od strane Ustavotvorne skupštine.

Za pitanje granica Jugoslavije s Italijom i Austrijom, problem će riješiti američka, britanska i sovjetska delegacija neposredno nakon rata.⁷⁰

4.7. Deklaracija o oslobođenoj Europi

Pod utjecajem Atlantske povelje, Velika Trojka odlučila je izdati deklaraciju koja bi obvezala velike sile da u slučaju političkih ili ekonomskih problema zajedno koordiniraju planove i korake ka rješenju. Također, deklaracija dopušta da svaki narod ima pravo izabrati oblik vlasti koji on želi. Takav demokratski sustav bi omogućio što sigurniji poslijeratni svijet. Deklaracija se većinski odnosila na one zemlje koje će biti oslobođene od nacističke i fašističke vlasti.⁷¹

⁶⁸ D. Preston, 2019, 133.

⁶⁹ D. Reynolds, 2007, 136-137.

⁷⁰ Deklaracija Jaltske konferencije, 1945, 6.

⁷¹ Deklaracija Jaltske konferencije, 1945, 2-3.

Deklaracija je inspirirana problemima u Poljskoj i Grčkoj stvorenim nakon oslobođenja od Sila Osovina. Deklaracija u detalje izjavljuje kako će velike sile pomoći oslobođenim zemljama da uspostave unutarnji red, pomognu u uspostavi nove demokratske vlade sa slobodnim izborima, kao i pružanje ekonomske pomoći oslabljenim državama.⁷²

⁷² S. Plokhy, 2010, 214.

5. Epilog

5.1. Poljska

Jalta nije riješila pitanje Poljske, nego se ono prolongiralo za sljedeću konferenciju. Ipak, Jalta je utjecala i na izgled i povijest Poljske poslije rata. Poljska je na istoku izgubila teritorij istočno od Curzon linije te se to negativno odrazilo na Poljsku, gdje je nakon rata došlo do velikih iseljavanja Poljaka s tih prostora prema zapadu. Taj gubitak teritorija koji je bio bogat resursima također je utjecao loše i na ekonomsku situaciju. Istočna granica koja se uspostavila u Jalti je i danas granica Poljske.⁷³

Uspostavljanje nove vlade započeto je nakon Jalte. Ono se održalo u Moskvi, te se nova poljska vlada formirala 28. lipnja 1945. Zapadne sile su 5. srpnja priznale novu poljsku vladu. Oslobođena Poljska odmah je naišla na probleme. Državom je zavladao velika glad, a dodatan problem bila je i rastuća inflacija. Razrušenost zemlje posljedicama ratovanja odrazilo se i na poljoprivredu u obliku slabih uroda žita. Glad u svim gradovima počela je uzrokovati brojne krize i ustanke, što je značilo da je sovjetska vojska morala sve više intervenirati. Utjecaj sovjetske vojske, ali i sovjetske vlade da „pomogne” Poljskoj ujedno je i značilo da Poljska pada pod sferu Sovjeta, nešto što se pokušalo spriječiti na Jalti.⁷⁴

5.2. Sovjetski Savez

Mnogi povjesničari Jaltu vide kao događaj koji je dopustio Sovjetima da uspostave velik utjecaj u Istočnoj Europi. Uistinu, s Jaltom, Staljin je dobio odriježene ruke u velikom broju država na Istoku, kao što su Poljska, Ukrajina, Rumunjska, Bugarska itd. Objektivno gledano, može se reći da su Sovjeti iz Jalte izašli kao pobjednici. Osigurali su velik utjecaj na istoku Europe, ponajviše nad Poljskom. Ujedno su se proširili i na Daleki Istok te dobili izlaz na toplo more. Taj izlaz bila je težnja još od carskih vremena. Brojni povjesničari vide Jaltu kao događaj koji je podijelio Europu na Istok i Zapad. Podjela interesnih sfera započela je spuštanjem željezne zavjese koja će se dodatno očelicitati u sljedećim godinama. Greška definitivno leži u Churchillu i Rooseveltu koji su mislili da Staljin nije potpuno sličan Hitleru. Jalta je sa sigurnošću otvorila novo poglavlje u svjetskoj povijesti.⁷⁵

⁷³ <https://artsandculture.google.com/story/shifting-poland-polish-history-museum/hwXRR1PflhIA8A?hl=en> (pristup: 13. kolovoza 2023.)

⁷⁴ R. F. Leslie i sur., 1980, 283.

⁷⁵ <https://www.historyonthenet.com/yalta-conference-how-did-it-impact-history> (pristup: 13. kolovoza 2023.)

5.3. Sjedinjene Američke Države

Već smo ustanovili da je u Jalti najviše benefita ostvario Staljin. Iako SAD nije dobio nikakve teritorijalne akvizicije, SAD je nakon Jalte zacementirao svoj status kao najveća sila na svijetu zajedno sa Sovjetskim Savezom. Interesne sfere su, namjerno ili slučajno, podijeljene između Velike Trojke. Stoga, kada je Hladni rat bio u vrhuncu, mnogi su krivce tražili u Jalti. Među njima se našao i SAD, kritiziran od strane Zapada što je dopustio Staljinovo širenje.

Iako deklaracija o slobodnoj Europi, izdana u Jalti, negira bilo kakvo uspostavljanje interesnih sfera, očito je da su one neslužbeno uspostavljene. No početak podjele svijeta ne treba gledati striktno u Jalti. Ono je započelo i prije, prvo s rastom komunizma koji se suprotstavlja kapitalizmu, a zatim i s Drugim svjetskim ratom koji je dopustio da velike sile svoju vojsku šire na druge prostore. Tijekom rata dogovoreni su i brojni susreti velikih sila na kojima se raspravljalo o svijetu. Mogućnost da tri velike sile upravljaju cijelim svijetom samo po sebi stvara interesne sfere tih sila. Jaltu ne treba gledati kao početak podjele svijeta, već kao događaj koji je potvrdio podjelu svijeta.⁷⁶

Prema riječima povjesničarke Diane Preston, konferencija u Jalti bi se odigrala drukčije da se održala u ljeto 1944. kada je i trebala, a ne u zimu 1945. Sovjetski Savez bi imao puno manji teritorij pod svojom kontrolom, što bi u konačnici možda i promijenilo ishod konferencije. Staljin je u siječnju 1945. imao dominantniju poziciju nad zapadnjacima.⁷⁷

5.4. Daleki Istok

Događaji na Dalekom Istoku su također neposredno povezani s Jaltom. Kritika upućena SAD-u bila je usmjerena prema bespotrebnom uplitanju Sovjetskog Saveza u rat na Pacifiku. Rat na Pacifiku definitivno je završen nakon što je SAD bacio atomsku bombu nad Hirošimom i Nagasakijem. Jalta je potakla Sovjete da si prošire interesne sfere na Dalekom Istoku. Sovjeti su u strahu od SAD-a na ljeto 1945. pokušali zauzeti Korejski poluotok te su se zaustavili na 38-oj paraleli. Brojni povjesničari smatraju da nije bilo dogovora o napadu na Japan, Sovjeti nebi težili širenju na Daleki istok.⁷⁸

⁷⁶ A. Conte, 1968, 277-278.

⁷⁷ D. Preston, 2019, 194.

⁷⁸ D. Preston, 2019, 195.

6. Zaključak

Konferencija u Jalti poznata je zbog Velike Trojke te njenog učinka na poslijeratni svijet. Takav susret Velike Trojke već se dogodio prije Jalte, i to u Teheranu 1943. godine. U Teheranu su se Franklin D. Roosevelt, Winston Churchill i Josif Staljin po prvi puta zajedno sastali. Tu su saveznici htjeli zajednički koordinirati daljnje napade na države Sila Osovina. Tako je isplaniran zajednički napad britanskih i američkih snaga u Zapadnoj Europi. Odlučeno je da se uspostavi zapadna fronta te da se na taj način natjera Njemačku da ratuje na dvije fronte, na istoku protiv Sovjeta, a na zapadu protiv anglo-amerikanaca. Dogovoreno je planiranje triju operacija: na zapadnoj fronti to su Operacija Overlord i Operacija Dragoon, a na istočnoj operacija Bagration.

U Teheranu se također raspravljalo o Poljskoj i njenoj poslijeratnoj sudbini, no nikakvi konačni dogovori nisu postignuti. Na konferenciji je odlučeno da će se poslijeratna Njemačka podijeliti na tri okupacijske zone (američka, britanska, sovjetska), no sam raspon tih zona nije dogovoren. Saveznici su također odlučili da će početi slati pomoć jugoslavenskim partizanima u borbi protiv fašista na prostoru Jugoslavije.

Nakon Teherana, Velika Trojka je zakazala novi sastanak za veljaču 1945. U razmaku od Teherana do Jalte, Sovjetski Savez je oslobodio veliki dio Istočne Europe od Nijemaca. Tijekom zime 44./45., Sovjeti su bili puno više bliže Berlinu nego saveznici na zapadnoj fronti. Postojala je velika šansa da će Sovjeti prvi doći do Berlina.

Winston Churchill i Franklin Roosevelt su prije dolaska u Jaltu sletjeli u Maltu. Tu je Churchill pokušao sa Rooseveltom dogovoriti plan kako pristupiti Staljinu u Jalti. Ta ideja Churchilla prošla je neuspješno, jer Roosevelt nije htio da Staljin umisli da su se dvojica udružila protiv njega. Roosevelt je smatrao da se sa Staljinom može normalno sporazumjeti. Konferencija u Malti bila je neuspješna za Churchilla, te su dvojica krenuli prema poluotoku Krim 3. veljače 1945.

Konferencija u Jalti osmodnevni je sastanak između Roosevelta, Staljina i Churchilla. Pristupi triju delegacija konferenciji su bili različiti. Svaka delegacija imala je svoje glavne ciljeve i ideje koje su željeli iznijeti za stol. Od brojnih tema iznesenih za stolom, valja izdvojiti nekoliko; Ujedinjeni Narodi, Rat na Pacifiku, Njemačka, Francuska, Poljska te Jugoslavija.

Na konačnu uspostavu Ujedinjenih Naroda inzistirao je Franklin Roosevelt. Najveći problem u formiranju UN-a bio je Sovjetski Savez. Sovjetima je UN stvarao problem jer su se bojali da ono može kontrolirati njihove vanjske interese. Kao sigurnost od toga, zahtijevali su da odluke unutar Vijeća sigurnosti UN-a budu jednoglasne, da u UN uđu sve sovjetske republike te da se uvede pravo veta. SSSR je također bio protiv činjenice da su UN-u pristupile države koje nisu priznale SSSR kao legitimnu državu. Sovjeti su kasnije prihvatili ulazak dviju sovjetskih republika u UN (Ukrajina i Bjelorusija). Također je dogovoreno da se 25. travnja 1945. u San Franciscu održi prva konferencija Ujedinjenih Naroda na koju su pozvane sve postojeće države koje su potpisale deklaraciju UN-a te ujedno objavile rat Njemačkoj.

Roosevelt je također pokrenuo i pitanje Japana. Problem Japana mučio je Amerikance, koji su bili u konstantnom ratovanju s njima još od 1941. godine. Još od Teherana, SAD je pokušao umiješati SSSR u rat s Japanom. SAD je htio pomoć s Azijskog kopna u slučaju da SAD izvrši invaziju nad Japanskim otocima. Sovjeti su prihvatili ući u rat s Japanom neposredno nakon završetka rata s Njemačkom. Staljin je ipak zauzvrat tražio određene teritorijalne ustupke. Htio je da SSSR pripoji otok Sakhalin te Kurilsko otočje. Također je htio da ima izlaz i na toplo more, te je to vidio kroz Dairen i luku Port Arthur u Žutom moru. Teritorijalno širenje SSSR-a Roosevelt je u konačnici prihvatio. Dogovoreno je da Sovjeti pripoje Sakhalin i Kurilske otoke, dok će luke Dairen i Port Arthur postati međunarodne luke. Također će Sovjeti dobiti mogućnost korištenja Mandžurske željeznice koja završava u Dairenu.

Među najvažnijim pitanjem na konferenciji bilo je pitanje Njemačke. Bilo je važno kako će se organizirati poslijeratna Njemačka te kako će se ona podijeliti među saveznicima. Pitanje podjele Njemačke nije bilo jednoglasno. Velika Trojka imala je drukčije vizije o podjeli Njemačke. Churchill je težio separaciji Prusije od Njemačke, kao i podjeli Njemačke na Gornju i Donju Njemačku te Internacionalnu zonu, gdje mu je inspiracija bila bivši ministar financija SAD-a Henry Morgenthau koji je prvi napravio takvu podjelu Njemačke. Pitanje podjele Njemačke je ipak predano komitetu na dogovor.

Na prijašnjoj konferenciji u Teheranu, dogovoreno je bilo da će se Njemačka podijeliti na okupacijske zone. U Jalti je trebalo dogovoriti raspon tih okupacijskih zona, ali to se nije ostvarilo te će se to pitanje produljiti za sljedeću mirovnu konferenciju. Jedna od prepreka rješavanju pitanja okupacijskih zona bila je Francuska, koja je težila da dobije svoju okupacijsku zonu. Njoj će kasnije biti dopušteno da dobije svoju okupacijsku zonu, koja će joj biti dodijeljena iz anglo-američkog teritorija.

Uz sve to, Sovjeti su težili nametanju ratnih reparacija Njemačkoj. Potaknuti brojnim materijalnim devastacijama, Sovjeti su smatrali da za to financijski treba odgovarati Njemačka. Uz novčani doprinos, Sovjeti su smatrali da njemačke reparacije moraju biti i u naturi, odnosno u obliku materijalnih darivanja kao što su alati, radna snaga, alatni strojevi i dr. Ipak, sovjetski iznos reparacija od 20 milijardi dolara je bio prevelik za saveznike, koji su se bojali da Njemačka ne upadne u bijedu. Iznos reparacija nije finaliziran, već je odlučeno da se uspostavi komisija u Moskvi za određivanje iznosa ratnih reparacija.

U konačnici, dogovoreno je da se na prostoru Njemačke obavi masovna denacifikacija te demilitarizacija i razoružanje, kako bi svo dotadašnje zlo u Njemačkoj izumrlo. Sva industrija vezana uz ratnu proizvodnju će također biti ukinuta, a Njemačkoj je zabranjen ulazak u UN dok se to ne ostvari.

Francuska je stvarala problem saveznicima. S jedne strane bio je Staljin, koji je odlučno bio protiv bilo kakve restauracije i participacije Francuske u poslijeratnom svijetu, dok je na drugoj strani bio Churchill, koji je smatrao da Francuska treba biti ojačana kako bi mogla nadzirati poslijeratnu Njemačku. Francuskoj će ipak biti dopuštena okupacijska zona iz anglo-američkog teritorija. Francuskoj će biti odobreno ponovno restauriranje u jaku državu tako što će je komitet osnovan za podjelu Njemačku uzeti u obzir kao članicu, te tako što će Francuska biti pozvana da bude član Savjeta savezničke kontrole za Njemačku.

Uz pitanje Njemačke, glavno je bilo i pitanje Poljske. Postojao je veliki strah da boljševizam zavlada cijelom Istočnom Europom. Takav strah proizlazio je iz činjenice da je Crvena Armija napredovala puno brže prema Berlinu nego saveznici na zapadu. Saveznici su imali veliku želju da Poljska dobije mogućnost slobode i demokracije jer su pitanje Poljske gledali kao pitanje časti, zbog toga što je Drugi svjetski rat započeo zbog Poljske. Poljska je imala više problema. Prvo je bilo pitanje granica koje se još podvlačilo

u Teheranu. U Jalti se uspjelo dogovoriti oko uspostave granice na istoku, i to na tzv. Curzon liniji. Na zapadu granica ipak nije odlučena te će se o tome raspravljati na budućoj konferenciji. Drugi problem je stvarala poljska privremena vlada stacionirana u Lublinu. Ti takozvani „Lublinski” Poljaci su bili komunistički nastrojeni, te je postojala velika mogućnost da ta vlada dođe na vlast u poslijeratnoj Poljskoj. Churchill i Roosevelt su pokušali dobiti osiguranje od Sovjeta da će Lublinska vlada primiti članove iz demokratskih krugova te da će se u Poljskoj održati slobodni izbori. Sovjeti su prihvatili zahtjeve saveznika, no takav scenarij se ipak nije ostvario.

Za stolom se spominjala i Jugoslavija, no ipak nakratko. Glavni problem s Jugoslavijom bila je uspostava njenih granica s Italijom i Austrijom, za što je odlučeno da se poslije rata uspostavi zajednička američka, britanska i sovjetska delegacija koja će riješiti taj problem. Osim granica, trebalo je potvrditi konačno formiranje vlade Šubašić-Tito koja je dogovorena još 1944. godine. Šubašić je za vrijeme Jalte bio u Londonu. Saveznici su htjeli dobiti osiguranje da nova vlada u Jugoslavija neće imati preveliki komunistički utjecaj. Kada bi dobili tu potvrdu, Šubašić bi krenuo prema Jugoslaviji.

Odmah pri završetku konferencije, Jalta je postala kontroverzna tema te je takva ostala do dan danas. Ona je smatrana kao početak hladnoratovske podjele na Istok i Zapad od strane brojnih povjesničara. Isto tako, Jalta je dosta i kritizirana od strane povjesničara. Mnogi misle da su Churchill i Roosevelt trebali postupiti čvršće prema Staljinu, koji je očito izašao kao pobjednik nakon konferencije. Staljin je uspio osigurati veliki utjecaj na prostoru cijele Istočne Europe, te se to i potvrdilo nakon rata. Staljin se, zbog Jalte, umiješao na prostore Dalekog Istoka, zbog čega će i započeti poznati Korejski rat 1950-ih. Svi začetci hladnoratovskih podjela i ratova počinju od Jalte. Na temelju tih činjenica, Jalta je poprište brojnih teorija vezanih uz Hladni rat. Ona je ostavila velike posljedice na države zahvaćene ratom, od kojih neke možemo i danas vidjeti. Jalta je oblikovala izgled brojnih država, od kojih npr. možemo izdvojiti Poljsku, čiji teritorij je naglo prebačen zapadno, daleko od njenog matičnog teritorija koji se nalazio na istoku.

Sve u svemu, Jalta je ključan događaj Drugog svjetskog rata, kao i 20. stoljeća. Ona je definitivno imala utjecaj u oblikovanju događaja tijekom Hladnog rata te nam treba biti važno gradivo u proučavanju svjetske povijesti 20. stoljeća.

7. Sažetak

Kako je konferencija u Jalti oblikovala poslijeratni svijet

Konferencija u Jalti osmodnevni je susret američkog predsjednika Franklina Roosevelta, britanskog premijera Winstona Churchilla te sovjetskog vladara Josifa Staljina. S uvodom kao prvim poglavljem, rad se sastoji od još dodatna četiri poglavlja. U drugom poglavlju spominju se prijašnje konferencije koje su se održale tijekom Drugog svjetskog rata, kao što su Teheranska konferencija i konferencija u Malti. One su bitne za razumijevanje same Jaltske konferencije, pa se u kratkim crtama opisuju i te dvije konferencije. Treće poglavlje bazira se na Jaltsku konferenciju, odnosno na same zahtjeve, prijedloge te ideje Velike Trojke koje su podnesene za stolom. Prijedlozi su formulirani u potpoglavlja, odnosno svako potpoglavlje obuhvaća državu o kojoj se raspravljalo za stolom. Četvrto poglavlje je kraće, te navodi sve konačne dogovore donesene na konferenciji. U petom poglavlju fokus je na same posljedice Jalte, odnosno kako je Jalta imala ulogu u poslijeratnim državama.

Ključne riječi: Velika Trojka, Jalta, konferencija, Winston Churchill, Franklin Roosevelt, Josif Staljin, Japan, Njemačka, Poljska, Krim, Sovjetski Savez, dogovori, prijedlozi

8. Summary

How the Yalta conference shaped the post-war world

The Yalta Conference is an eight-day meeting between American President Franklin Roosevelt, British Prime Minister Winston Churchill and Soviet leader Joseph Stalin. With the introduction as the first chapter, the work consists of four additional chapters. The second chapter mentions previous conferences held during the Second World War, such as the Tehran Conference and the Malta Conference. They are essential for understanding the Yalta Conference itself, so these two conferences are briefly described. The third chapter is based on the Yalta Conference, that is, on the demands themselves, proposed by the ideas of the Big Three that were submitted at the table. The proposals are formulated in sub-chapters, and each sub-chapter covers the country that was discussed at the table. The fourth chapter is shorter and lists all the final agreements reached at the conference. In the fifth chapter, the focus is on the consequences of Yalta, that is, how Yalta played a role in the post-war states.

Keywords: Big Three, Yalta, conference, Winston Churchill, Franklin Roosevelt, Joseph Stalin, Japan, Germany, Poland, Crimea, Soviet Union, agreements, proposals

9. Popis literature

1. David Reynolds, 2007, *Summits: Six Meetings That Shaped the Twentieth Century*, New York: Basic Books, 2007, str. 103-163.
2. Diana Preston, 2019, *Eight Days at Yalta: How Churchill, Roosevelt and Stalin Shaped the Post-War World*, London: Picador, 2019.
3. Lloyd C. Gardner, 1993, *Spheres of Influence: The Great Powers Partition Europe, from Munich to Yalta*, Chicago: Ivan R. Dee, 1993, str. 207-238.
4. Serhii Ploky, 2010, *Yalta: The Price of Peace*, London: Penguin Group, 2010.
5. Arthur Conte, 1968, *Jalta ili Podjela svijeta*, Zagreb: MaticaHrvatska, 1968.
6. Robert F. Leslie, Antony Polonsky, Jan M. Ciechanovski, Zbigniew Pełczyński, 1980, *The History of Poland since 1863*, Cambridge: University of Cambridge, 1980, str. 280-299.
7. Teheranska konferencija - https://en.wikipedia.org/wiki/Tehran_Conference (pristup: 02. kolovoza 2023.)
8. Epilog: Poljska - <https://artsandculture.google.com/story/shifting-poland-polish-history-museum/hwXRR1PflhIA8A?hl=en> (pristup: 13. kolovoza 2023.)
9. Epilog: Poljska - <https://www.historyonthenet.com/yalta-conference-how-did-it-impact-history> (pristup: 13. kolovoza 2023.)
10. Deklaracija Jaltske konferencije, 1945.